

Гене́за державної влади та її системи в Україні

Феноменологія влади була і залишається об'єктом чисельних наукових досліджень. Пізнанню соціальної природи влади у державі, суспільстві, громаді, суспільних корпораціях, сім'ї присвячувалися і продовжують присвячуватися численні роботи філософів, соціологів, політологів, правознавців, психологів та інших науковців. Набуває свого поширення й така специфічна сфера знань, як кратологія — наука про владу. Це свідчить про споконвічний інтерес людини до природи влади та її всебічного пізнання.

Разом із тим нині є очевидним, що режими влади, її носії та їх владні повноваження, взаємовідносини між суб'єктами володарювання, а також інші питання утвердження, організації та функціонування державної влади вимагають свого належного правового врегулювання і насамперед на конституційному рівні. Відповідні ж механізми конституційно-правового регулювання, у свою чергу, потребують свого переосмислення та належного теоретичного обґрунтування.

Очевидно, що на сьогодні найбільш досліджуваною і водночас недостатньо пізнаною залишається конституційно-правова природа державної влади в Україні. Численні спроби наукового аналізу конституційних основ організації державної влади, правового статусу її суб'єктів та механізму їх взаємодії, здійснені вітчизняними правознавцями, на жаль, не убезпечили суспільство від багатьох втрат внаслідок невдалої трансформації моделі здійснення влади. Це, із-поміж іншого, зумовлюється як динамічністю суспільно-політичних процесів та численними глобалізаційними викликами, так і відсутністю цілісної концепції оптимізації державної влади в Україні.

Разом із тим сучасна наука конституційного права не стоїть на місці й проблеми розвитку державної влади стають предметом ґрунтовних монографічних досліджень. Це, зокрема, підтверджує нещодавній вихід у світ змістовної монографії В. Скрипнюк «Розвиток

системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти»¹, яка швидко знайшла свого допитливого читача.

Очевидною є актуальність цього наукового доробку для сучасної правотворчої та правозастосовної діяльності у сфері реформування системи державної влади, особливо після прийняття Конституційним Судом України Рішення № 20-рп від 30 вересня 2010 р., яким було поновлено дію Конституції України у редакції від 28 червня 1996 р. Адже виклики і завдання, що постали перед українською державою на сучасному етапі її розвитку, неможливо розв'язати без з'ясування головних тенденцій розвитку та належного теоретико-методологічного обґрунтування головних напрямів реформування системи державної влади.

Масштабність наукового дослідження В. Скрипнюк саме і полягає в тому, що вченій удалося, як на наш погляд, дослідити не окремі елементи чи суб'єкти державної влади, а систему державної влади загалом. У вказаній монографії категорія «система державної влади» визначається як «структурована сукупність конституційно врегульованих й унормованих зв'язків і відносин, які уможливають цілеспрямовану й упорядковану взаємодію складових елементів цієї системи з метою реалізації основних функцій держави і збереження її конституційних характеристик як демократичної, правової, соціальної» (с. 5).

Логічним, послідовним і вельми вдалим виглядає виклад матеріалу, про що свідчить зміст монографії «Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти». Монографія складається з передмови, п'яти взаємопов'язаних розділів і післямови. Передмова вводить читача в актуальність проблематики, знайомить із останніми розробками науковців з обраної авторкою проблематики, анонсує теоретичне спрямування монографії та її практично-прикладні аспекти.

Вартим уваги є перший розділ монографії, в якому В. Скрипнюк аналізує та систематизує основні вітчизняні та зарубіжні дослідження державної влади у правовій науці, вказує на їх переваги та недоліки. Головна увага авторки спрямована на з'ясування особливостей інституційного аналізу державної влади та обґрунтування відповідного методологічного інструментарію для дослідження обраної нею проблематики.

¹ Скрипнюк В. М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти : монографія / В. М. Скрипнюк. – К. : Логос, 2010. – 504 с.

Заслуговує на увагу підрозділ, присвячений проблемам теорії конституційно-правового забезпечення політичної участі як умови розвитку демократичної системи державної влади. Зокрема, очевидною заслугою В. Скрипнюк є обґрунтування доцільності введення в науковий обіг такої змістовної категорії, як «політична участь», що широко використовується в зарубіжній науці (С. Верба, С. Ліпсет, Х. Лінц та ін.). Разом із тим авторка не ідеалізує універсальність відповідної категорії й залучає читача до широкого наукового дискурсу щодо її сутності та змісту, призначення в конституційному праві.

Родзинкою першого розділу монографії є підрозділ, присвячений конституційним засадам системи державної влади в умовах утвердження демократії та верховенства права. В. Скрипнюк вдалося змоделювати нові сучасні виміри дослідження розвитку системи державної влади, реалізовані в наступних розділах її роботи.

Другий розділ монографії В. Скрипнюк присвятила конституційним засадам організації та функціонування державної влади в Україні. У ньому аналізується та змістовно наповнюється так званий «конституційно-правовий режим демократизму державної влади», здійснюється спроба з'ясувати сутність державної влади у контексті конституційної моделі взаємодії політики і управління.

Увага читача у другому розділі повертається й до традиційної, але актуальної в умовах сьогодення проблематики конституційно-правового забезпечення реалізації принципу поділу влади. Положення та пропозиції відповідного підрозділу монографії мають важливе значення для сучасної конституційної практики, зумовленої поверненням до президентсько-парламентської форми республіканського державного правління в Україні.

Дискусійним і гострим є розділ третій монографії — «Розвиток законодавчої влади і конституційне утвердження традицій парламентаризму в Україні». У ньому В. Скрипнюк аналізує конституційні основи функціонування парламенту в Україні, досліджує особливості генези виборчої системи в контексті розвитку парламентаризму та ставить питання про пошук оптимальної моделі виборчої системи, спроможної поновити законотворчий потенціал Верховної Ради України та забезпечити її легітимність.

Поновленню дискурсу про раціональні моделі залучення політичних партій до організації та функціонування парламенту присвячено третій підрозділ третього розділу рецензованої монографії. Його зміст

підводить до висновку про необхідність пошуку та унормування нових форм і методів використання державотворчого потенціалу політичних партій у конституційно-правових реаліях сьогодення.

У контексті оптимізації виконавчої влади надзвичайно актуальним є четвертий розділ монографії, присвячений конституційно-правовим основам розвитку системи органів виконавчої влади в Україні.

У п'ятому розділі рецензованої монографії визначено роль судових і правоохоронних органів у процесі демократизації державної влади. У ньому, з-поміж іншого, йдеться про питання конституційного забезпечення функціонування органів судової влади в системі державної влади в Україні. Актуальність цієї проблематики для подальшого удосконалення системи судоустрою та судочинства в Україні не потребує додаткових аргументів. Важливою складовою завершального розділу є дослідження проблем удосконалення правоохоронної діяльності у контексті демократичного розвитку системи державної влади.

Разом з тим окремі положення монографії сприймаються як надто обережні, недостатньо критичні та навіть банальні з огляду на сучасну практику функціонування української системи здійснення державної влади, яка протягом останніх років доволі часто залишалася безпорадною перед численними глобалізаційними викликами та загрозами сьогодення. У цьому контексті хотілося б побажати автору більш рішуче та конкретно висловлюватися щодо подальшого удосконалення системи здійснення державної влади та поточного українського законодавства. І хоча не всі висновки, зроблені в монографії, виглядають достатньо переконливими та логічно завершеними, є достатні підстави для висновку про те, що вона становить значний науковий інтерес та заслуговує на ознайомлення з боку науковців, політиків, державних діячів, юристів-практиків та усіх небайдужих до проблем розвитку системи державної влади в Україні.

М. І. Панов, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України

В. П. Колісник, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України